

Klic TRIGLAVA

LETO XI.

22. FEBRUARJA 1958.

ŠTEV. 225.

VZHOD IN ZAPAD

Ko so se prvič po madžarski revoluciji sestali zunanji ministri Atlantske zveze, jih je von Brentano vprašal: "Kaj bi storila Atlantska zveza, če bi se znova uprli ljudje v vzhodni Nemčiji?" Nihče mu ni odgovoril.

Ta molk je govorila obsodba vse zapadne diplomacije zadnjih let, ki se ni dovolj prizadevala in resno stremela, da v naprej prepreči ne le izbruh nove vojne ampak tudi ponovitev ogrskih dogodkov v novih izdajah, kar bi utegnilo imeti vse tragičnejše posledice kot prvič.

Prav iz tega vidika inertnosti Zapada gledamo na nedavna predavanja profesorja Kennana kot na važen mejnik, četudi nosijo v sebi gotovo protislovja ali pa jih je tu in tam moč soditi kot idealistična ali fatalistična. Kljub temu ne more nihče zanikati, da je Kennan s svojimi lekcijami prebudil mrtvilo na zapadu in povzročil razpravo, ki je končno segla tudi v vladne kroge, o tem, kakšen je smisel in kakšni so cilji zapadne politike.

Že nekaj let nazaj zastopamo stališče, da evropskega vprašanja, kakor ga je postavila druga svetovna vojna, ni mogoče rešiti z novo vojno ampak v prvi vrsti s politično akcijo, ki ne uničuje ljudi, ampak vpliva na njihovo mnenje in vedenje. Sledeč temu načelu smo zagovarjali politiko, ki bi stremela za tem, da vrne Ruse v njihove meje in tako ostvari ugodne mednarodne pogoje, ki bi omogočili postopno likvidacijo rdečih režimov.

Dobro se zavedamo, da je pot tvegana, da bo dolga in težavna za doseg takega cilja. Toda edina alternativa tej poti je ohranitev sedanjega stanja sredi Evrope, ponavljanje novih Budimpešt in vse večja nevarnost nove vojne, o kateri je vsekakor mislil von Brentano; vojna ki jo lahko povzroči upor, ki najprej zajame sosede; potem pa velesile...

Tako preostanejo samo pogajanja, če je komu to ljubo ali ne. In sicer pogajanja o tistih osnovnih in konkretnih vprašanjih, ki naj olajšajo mednarodno napetost in zmanjšajo nevarnost nove vojne. Zato ne vidimo prav nobenega smisla v tem, da bi Zпад vrtel svojo lajno in ponavljal Sovjetom, naj izpolnijo jaltske dogovore in dopustijo svobodne volitve. To je stvar preteklosti. Prav tako stališče smo zastopali, ko so se pred časom jugoslovanski begunski politiki sklicevali na Sušašičev sporazum pa na Jalto in podobno. Vse to nima danes nobenega praktičnega pomena, ker so položaji danes bistveno drugačni kot pa so bili nekoč in ker je treba politiko snovati na danih stvarno = stih ne pa na zgodovinskih dokumentih, ki jih je čas pretekel.

Tistim, ki še vedno gledajo na dogajanja v Sovjetski zvezi in v vzhodni Evropi sploh kot nekaj statičnega, se umik Rdeče armade kajpak zdi nekaj neverjetnega. Mi se s takim stališčem ne strinjamo, ker so zadnja leta bili znova in znova podani dokazi, da se tudi sovjetski svet in človek razvijata. Vprašanje satelitov in njihovih vojsk nika kor ni osamljen primer.

Seveda pa bi bilo naivno pričakovati, da ne bi Sovjeti za svoje koncesije zahtevali protikoncesij. Vse je odvisno od tega, kdaj sovjetska vlada smatra, da s kakšno koncesijo ali protikoncesijo politično nekaj pridobi, pa čeprav pri tem na videz ali dejansko utri vojaški umik. Primer Avstrije je prav tako govorjen kot je primer Madžarske. da do sovjetskih koncesij ni moč priti drugače kot z razgovori, četiri

bodo dolgotrajni, utrudljivi in dolgo časa brez videza na uspeh.

Prav gotovo pomeni vsaj vojaški umik, na zapadni ali sovjetski strani, tveganje. Toda riziko je vendar tudi današnje stanje, ki lahko preko noči povzroči novo vojno. Brez dvoma so pri vsakem umiku bistve nega pomena garancije in sankcije.

Navsezadnje je seveda tudi čisto mogoče, da pogajanja sploh propadejo, ker bi mogli Sovjeti postavljati nemogoče pogoje. Toda v ta = ker primeru je treba poskrbeti, da bo vsemu svetu povsem jasno, na č = gavi strani je krivda. To gotovo ne bi okrepilo Sovjete v vzhodni Evro = pi niti pri neopredeljenih narodih. Mnenja smo, da se tega v Moskvi do = bro zavedajo, pa je zato verjetno, da bodo iz čisto političnih razlo = gov raje pristali, čeprav še s takim obotavljanjem, na gotove vojaš = ke koncesije kot pa da bi utrpeli politično škodo, po svetu in doma.

"SLOVENIJA", OROŽJE IN MIR

Sloves, ki ga je slovenskemu imenu pripravil parnik "Slovenija", je dokaj dvomljive vrednosti. Francoske vojne ladje so na njem zaple = nile lep tovor orožja in razstreliv, za katerega pravijo, da je bil na = menjen alžirskim upornikom. Tito je bil silovito ogorčen nad to obto = žitvijo. "Mi se s tem ne ukvarjamo," je povedal mladincem zbranim na = kongresu Ljudske mladine Jugoslavije v Beogradu koncem januarja. Vneto = je zagotavljal, da se Jugoslavija ne peča s tihotapljenjem orožja.

Njegovo ogorčeno vnemo si je lahko razložiti, če pomislimo, da je = vsa jugoslovanska zunanja propagandna politika usmerjena na poudarja = nje miru in zagovarjanje razorožitve. Kot neblokvska država se Jugo = slavija baha, kot da bi mir v svetu zavisel le od njenih požrtvovalnih = naporov. V mirovni propagandi komaj zaostajajo za Sovjeti. Tito je v = novoletni poslanici spet pozival k miru in priporočal razoroževanje = kot pot k utrditvi zaupanja. Mislili bi si, da bo Jugoslavija, vzor mi = roljubne države kot je, sama dala dober zgled in pokazala, kako dobro = se je razorožiti.

Resnica pa je prav nasprotna. Obrambni proračun, ki je bil decem = bra sprejet v zvezni ljudski skupščini, je večji od lanskega. Gošnjak = se je trudil, da bi na lep način pojasnil, da so vojaški izdatki si = cer večji, a da le požro za malenkost manjši del narodnega dohodka, = namreč le 9.59%. V KOMUNISTU je napisal članek, v katerem pravi, da med = narodna situacija "zahteva neprestano jačanje moči naše armade". Na = mesto da bi torej sledili svojim lastnim priporočilom in zmanjšali vo = jaško pripravljeno, titovci krepe vojsko prav tako kot ostale drža = ve, katere grajajo.

Zakaj vendar je potrebno jačanje moči jugoslovanske armade? Baje = je vojska porok neoviranega razvoja socializma v Jugoslaviji. Če pomi = slimo na leta po 1948., ko so baš socialistični sosedi pod vidstvom mi = roljubne Sovjetske zveze ogrožali Jugoslavijo, pač radi verjamemo, da = je tedaj močna armada rešila kožo Titu - če se že ne spuščamo v raz = pravljanje • socializmu. Vojna nevarnost je bila huda, če verjamemo te = danjim titovskim izjavam na najvišji ravni. A sedaj, po Krušččevem o = bisku v Beogradu in Titovem obisku v Sovjetski zvezi, smo vendar silo = viti prijatelji in skupaj gradimo socializem in se borimo za krepitev = miru v svetu. Dežele Ljudske demokracije pod vodstvom slavne Sovjet = ske zveze se bore za mir, kot same pravijo in kot jim pritrjujejo v = Beogradu. Če torej verjamemo temu, zakaj bi bilo treba krepiti jugo = slovansko vojsko? Socialistični sosedi je pač ne morejo ogrožati.

Druge dva soseda sta Italija in Avstrija. Zadnja je po ustavi = nevtralna država in njena vojska je neznatna. Čeprav nemčurji po Ko = roškem še niso ukročeni, se Avstrije kot države pač ni bota. Tako z = njo kot z Italijo ima Jugoslavija najlepše odnose. Titovci so prija = telji ne samo uradnoitalijensko vlado temveč tudi neuradno s socia = listi in komunisti. Kdorkoli torej pride na oblast, bo gojil najbolj = še odnose s sosedno Jugoslavijo, čeprav je Italija članica Atlantske = ga pakta.

Tako ostane velika uganka, kdo bi naj ogrožal Jugoslavijo in za = kaj bi bilo treba krepiti armado. Menda vendar ne bo kak Titovec rekel

da je vojska potrebna zaradi notranjih sovražnikov socializma, saj vse ljudstvo ljubi Tita in bo že en mesec na volitvah to ljubezen tudi pokazalo v običajnih 99 %! Kaj že titovci niso odkritosrčni, ko drugim priporočajo razorožitev? Vsaj kaže tako, da je ves govor o miru in mirni ureditvi sporov samo veliko govorjenje, ki mu sami ne verjamejo.

Če bi mu verjeli, bi namreč morali priporočati mir tudi recimo alžirskim upornikom. A sedaj ga priporočajo le Franciji in ji svetujejo, naj se pobere iz severne Afrike, že hoče mir. Orožje na "Sloveniji" je v skladu s to hinavščino. Med najhujšimi peklenскими kapitalisti so za zvestega marksista pač tovarnarji orožja, ki se po komunističnem izročilu reče in bogate na krvi ljudi, pobitih z njihovi izstrelki. Prav tako grozotno obsojanja vredni so trgovci z orožjem. Pa se zgodi, da ujamejo Francozi ladjo iz dežele socialistične demokracije in najdejo na njej tovor orožja, ki bi bil v čast vsakemu peklen-skemu trgovcu z orožjem. Ni čudno, da je bila zadrega v Jugoslaviji velika, da so zardevala marksistična lica in da so vzdignili tak vik in krik glede svobode plovbe. Iznášli so prav bistro razlago, kam je bilo namenjeno orožje: nek trgovec v Casablanci ga je kupil na popolnoma odkrit način. Če bi ga rabil za sajenje krompirja ali pa bi ga poslal v Jemen, okrog hrbtna v žep, kjer bi ga tudi rabili za sajenje krompirja, pa le ni jasno.

ANGLEŽEV NE MARAJO

Stara pesem je, da mnogi srbski emigranti sovražijo danes Angleže, čeprav so bili pred vojno največji anglofilci. Četudi je s psiho-loškega stališča sovraštvo do Angležev do neke mere razumljivo, je vendar brez smisla in brez koristi. Podobno je razočaranju otroka, ko odraste in spozna življenjsko stvarnost, ki ni niti najmanj podobna pravljicam, ki so mu jih starši pripovedovali. V veliki meri so to sovraštvo razvneli različni demagogi, ki so mislili, da bodo po prihodu v emigracijo dobili od Angležev razne dobro plačane položaje. Sovraštvo razvneajo tudi nekateri Srbi, ki so leta 1941. pobegnili iz Jugoslavije, ker hočejo na ta način vreči vso krivdo za polom na rama Angležev, čeravno so razne jugoslovanske vlade v Londonu in Kairu delale strahovite neumnosti. Danes na primer lahko pogosto slišite "Angleži nam dolčujejo mnogo" od klike, ki se nahaja okoli pravoslavne cerkve v Londonu. Angleži so jim dali lepo in veliko cerkev, so jim v veliki meri pomagali in jim še vedno pomagajo. Cerkvena last je tudi lepa dvorana poleg cerkve, v kateri prirejajo Srbi razne zabave, ob sobotah in nedeljah pa služi kot kavarna, kjer prodajajo šljivovico in srbska vina, nabavljena neposredno iz Jugoslavije, ter srbske narodne jedi. Nekateri Srbi sedejo običajno v soboto zvečer in lumpajo vse do zore v nedeljo. Razbijajo kozarce in steklenice - uz pratnju narodne muzike. Ista dvorana je včasih bojišče, na katerem gotovi Srbi dokazujejo svoje junaštvo. Ni dolgo tega, ko je na primer skupina pijanih Srb v premlatila nekega Srba, njegovo ženo in mlado hčerko. Podoben incident se je zgodil tudi tisti dan, ko so krstili hčerko princa Andreja, pri čemer sta bila prisotna britanska kraljica in njen mož princ Filip, ki je bil krstni oter. Popoldne je namreč nek pijan Srb razbal na glavi nekega drugega pijanega Srba steklenico. Operacija lobanje je trajala v bolnišnici kakšne štiri ure, da bi možu rešili življenje. Kaže, da se kaj takega večkrat primeri, čeprav ne vedno s tako hudimi posledicami. Posledica tega je, da veliko treznih Srbov noče iti niti v cerkev zaradi takšnih dogodkov, a cerkvena klika kljub vsemu noče prepovedati točenja alkoholnih pijač v svoji dvorani. "Biznis" je pač "biznis".

Toda ob vsem je še vedno čudno: Angleži so jim omogočili, da se počutijo v tujini tako kot doma, pa jih vendar mnogi Srbi ne marajo...

UREDNIŠTVO

KLIC TRIGLAVA izhaja okoli 20. v mesecu in ga izdaja "Slovenska Pravda". Njeno mišljenje predstavljajo samo oni prispevki, ki so podpisani od izvršnega odbora. - Naročnina za list znaša v Vel. Britaniji £ 1.4.0 na leto odnosno 6/- na četrt leta, v severni Ameriki pa \$ 3.50 za navadno in \$ 7.00 za letalsko dostavo, drugod pa odgovarjajoča protivrednost.

RUSIJA, ATOM IN ZAPAD

(Zaključujemo s povzetkom poslednjih treh predavanj, ki jih je imel nedavno na britanskem radiu g. George Kennan, bivši ameriški veleposlanik v Moskvi. Uredništvo.)

IV. VOJAŠKO VPRAŠANJE

Zelo malo je ljudi, ki se ne bi strinjali z mišljenjem, da niso narodi v zgodovini še nikdar stali pred večjo nevarnostjo, kot nam grozi zdaj v obliki atomskega orožja. Razen v primerih, ko je šlo za rododom, je v preteklosti nevarnost veljala le za obstoječo generacijo. Danes pa je na tehničari vse, vključno zdravje in življenje naših otrok in bodočih rodov.

Izvanredna nestalnost označuje današnji svet. Na bližnjem vzhodu nas lahko vsak nemir zaplete v vojno. Na nobeni strani si tega ne želijo, toda popolna negotovost glede nasprotnikovih namer in prednost, ki jo v atomski vojni nudi presenečenje bi kaj lahko pripravili ljudi, da pod pritiskom strahu ali nesporazuma podvzamejo akcijo, katere izid bi bil nepopravljiv.

Moja mnenje je, da sovjetska vlada nikdar ni hotela splošne svetovne vojne v katerikoli dobi po letu 1945. in da ne bi bila pripravljena kaj takega začeti, da bi dosegla kak svoj političen namen, tudi če atomskega orožja ne bi poznali. Z drugimi besedami, ne verjemem, da je naša posest atomske bombe prepričala Rusom, da niso pregazili Evrope že leta 1945. ali pozneje. Toda ker zdaj lahko obe strani povzročita grozno uničenje in ker je prednost dana presenečenju, sem pripravljen priznati, da ima atomsko zadrževanje svojo prednost kot faktor stabilnosti, dokler ne odkrijejo boljših obrambnih sredstev. Toda istočasno ne vidim razloga zakaj naj bi se vdajali upu, da so strateška atomska orožja nekaj drugega kot začasno sredstvo, ki naj nam pomaga, da prebrodimo nevarne trenutke v mednarodnih zadevah. Toda celo med osebami, ki so soglašale s tem, kar sem rekel, so se zadnje čase pojavila druga mišljenja, s katerimi pa ne morem soglašati. Tu mislim v prvi vrsti na takozvana taktična atomska orožja, določena za uporabo na relativno majhnem področju proti sovražniku kot pa za uporabo v globino, proti njegovemu zaščedju. Tole hočem reči: Nekateri ljudje, ki so spoznali bankrotstvo vodikove bombe in raketne velikega dometa kot osnove obrambne politike, so zagovarjali uporabo drugih in bolj izbranih oblik vojaške moči, ki bi jih bilo moč uporabljati za omejene nacionalne namene in brez samomorilnih rezultatov. Drugi so govorili o omejeni vojni, s čemer so mislili na vojno, ki je omejena glede cilja in v razdiralni moči orožij, ki naj bi bila uporabljena. Obstojata še druga nevarnost in ta je, da bodo atomska orožja, bodisi strateška bodisi taktična, prišla v roke naših evropskih zaveznikov. Ne morem dovolj poudariti usodnosti takega koraka, ker bi to neizbežno povzročilo daljnje kompliciranje vprašanja Nemčije in sovjetskih satelitov. Moskva se ne bo drznila zaupati polno kontrolo teh orožij svojim satelitom in si zato ruskega umika iz srednje in vzhodne Evrope enostavno misliti ne moremo, če se zapadno evropske dežele oborože s temi orožji.

V. IZVENEVROPSKI SVET

Odkar sem omenil možnost politične ureditve v Evropi, mi ljudje pravijo: da, toda Rusi nočejo ureditve. - Mislim, da ne vemo točno, kaj Rusi hočejo. Tudi dvomim, da bomo vedeli, kaj hočejo, dokler si bomo to predstavljali kot nekaj abstraktnega, neodvisno od našega položaja in od vsega, kar bi bili odnosno ne bi bili pripravljeni storiti v gotovem primeru. Toda istočasno ne smemo pozabiti, da se rusko zadržanje v tem vprašanju ne bo odločilo samo v luči položaja v Evropi ampak tudi položaja na ogromnem prostoru, ki se razteza od južne Kitajske do bližnjega vzhoda in do severne Afrike. Zakaj bi se Kremelj vezal v Evropi, dokler čuti možnost, da nas obkroži s tem, da izkoristi naše slabosti na drugih področjih? Če se je stanje v mnogih delih tega področja poslabšal za Zapad je to bilo zato, ker so tamkajšnji ljudje reagirali v mnogočem na način,

ki ni bil ugoden za naše interese. Vendar ni upa, da bomo ta položaj po pravili le s tem, če bomo govorili z ljudmi v Moskvi. Kar moramo storiti je, da ohranimo svojo mirnost, da se ne bomo bali zaradi komunistične alternative, da ne delamo stvari, ki bi poslabšale položaj in da dovolimo, da bodo upoštevani vsi interesi prizadetih ljudi. Edino področje, kje imamo nujen in nevaren problem že danes in ki zahteva več kot dolgo ročno reševanje, je Bližnji vzhod. Tu mora biti, po mojem mnenju, bistvo zapadne politike, preprečiti, da bi takojšnji negotovi položaj vodil v svetovno vojno. Nerealistično bi bilo pričakovati, da bo bodoči razvoj odnosov potekal brez vsake sile. Če bomo še v bodoče poklanjali suverenost novim političnim tvorbam ne glede na mero njihove politične zrelosti in izkušenosti, potem moramo pričakovati, da bo vojaški konflikt do kaj česta pojava na politični pozornici v kateremkoli delu sveta, kjer prevladujejo neizkušene suverene države. Razen tega splošnega položaja imamo v tem primeru še poseben in zelo tragičen izvor nestalnosti, ker arabski svet odklanja priznanje Izraela. Vse moramo zato storiti, da v tem predelu upade pogum sovraštva. Razen vstopa sovjetskih čet v te dežele, se tam itak ne more nič zgoditi, kar bi bilo vredno cene svetovne vojne. Z vsem drugim bi se končno lahko pomirili.

VI. OKREPITEV ATLANTSKE ZVEZE

Voditelji zapadnega sveta sedaj zasedajo v Parizu, da znova proučijo položaj v svetu. Vsakdo čuti izredno važnost, ki je pridana temu sestanku. Kaj je končno namen te organizacije? Če beremo izjave sovjetskih voditeljev, se nam zdi, da je edini namen NATO, da pripravimo in končno začnemo preventivno vojno. Že več let je praksa Moskve, da o tej zvezi govori kot o "agresivnem NATO paktu".

Morda je tu in tam nekaj oseb v zapadnih državah, ki bi pozdravile novo vojno kot sredstvo obračunavanja s svetovnim komunizmom in ki bi smatrali, da je naša naloga, da jo začnemo. Osebnostne osebe še nisem srečal in med temi bi težko našli osebo, čije mnenje nekaj zaleže. Sovjetski voditelji ne bi mogli bolj prispevati k miru, kot da spuste to absurdno in nevarno sugestijo. V nobenih zapadnih odgovornih krogih ne obstoja želja po drugi svetovni vojni ali želja začeti jo, če jo je le moč preprečiti. Če ljudje v Moskvi tega še ne vedo, potem imajo obilico prilik da to zvedo.

Vsakdo, naš nasprotnik kot tudi mi, je sit te slepe in sterilne konkurence v sposobnosti povzročiti to uničenje. Nevarnost, ki nas obdaja, je splošna nevarnost. Rusi dihajo isti zrak kot mi in enako umirajo kot mi. Dasi verjamem, da je psihologija sovjetskih voditeljev problematična, ne morem dovolj svariti proti hitremu zaključku, da ni zrna odkritosti v vseh dopisih, s katerimi so bombardirali zapadne vlade v zadnjih tednih. Njihova zmisel miru seveda ni ista kot naša. Precej bomo morali razgovarjati z njimi o pomenu te besede, preden bomo mogli priti do sporazuma o mersičem drugem.

"Ukiniti Atlantsko zvezo, ameriške baze in ogromne vojaške izdatke", skratka likvidirati celotno zapadno vojaško strukturo, to bi bil po sovjetskem radiu dokaz, da priznamo, da Rusija ne želi napasti zapadno Evropo, kot sem rekel v mojih predavanjih. Kakšna neumnost! Kot da mi ne bi vedeli, da bi takšna enostranska zapadna razorožitev vzpostavila čisto nov položaj in povabila (Ruse) na napad, česar doslej ni bilo. Oborožitev ni važna samo zato, ker se da z njo kaj narediti v času vojne, ampak tudi zaradi psihološke sence, ki jo meče za časa miru. Upam, da še nihče ni pozabil osnovnega sovraštva komunizma do nas, brezskrajnega zmerjanja naših ustanov in nesramnega potvarjanja dejstev pred svetovnim mnenjem; da nihče še ni pozabil ciničnih principov politične borbe in ostre brezobzirne politične taktike, ki označujejo rusko komunistično gibanje od prvega trenutka. Vemo, s kom imamo posla. Naj si nihče ne dela utvar, da bi pri znanje grozot atomske vojne logično vodilo v politični in vojaški kapiitulaciji Zapada.

S tem se ne upiram naporom, da okrepimo NATO. Kar sledi je le, da vojne ne smemo smatrati kot neizbežno, da ne smemo iti predaleč v iskanju popolne varnosti, da moramo prevzeti gotov riziko, da preprečimo večje in da se NATO ne sme tako ojačati, da bi prejudiciral možnosti končnega znanja vseobsegajoče vojne z miroljubnim pogajanjem. (Priredil: J.G.)

NAS IN ARABCEV JE STO MILIJONOV

V današnjih političnih razmerah, ko se ne samo Sputnik vrtil okrog zemlje, ampak tudi svet okrog Sputnika, se oči politično mislečih ljudi obračajo k raznim predelom sveta, kjer se bje bitka za dežele in duše, katere rezultati morejo imeti neposredni vpliv na one dogodke, ki so Jugoslovanom najbolj pri srcu. Še več: v današnjih razmerah so odnosi neke dežele na mednarodnem poprišču ravno toliko ako še ne bolj važni kot notranje razmere v tej deželi. Nedvomno drži, da se mnogi režimi, zlasti diktatorski, poslužujejo zunanje-političnih uspehov in akcij, da preusmerijo pozornost, ki bi jo sicer njihovi narodi posvetili neurejenim notranje-političnim vprašanjem. Še bolj je to res v slučaju komunističnih in prokomunističnih režimov, ki morajo iskati zunanje-političnih razlogov in opravičil za zmešnjavo doma ter z zunanje-političnimi akcijami vzbujati vtis, da so mogočni in da imajo mednarodno podporo. Na ta način tudi poskušajo držati v šahu demokratske sile doma in "imperialiste" na Zahodu. Tako se je polagoma razvila mednarodna "čaršija" režimov, ki se medsebojno podpirajo in dvigajo krik, čim izgleda, da se bodo enemu ali drugemu med njimi izpodmaknila tla. Iz tega se potem delajo veliki mednarodni problemi, ki vzbujajo vtis, da je svet na robu propada, na robu nove vojne, a tudi, da komunizem nevzdržno napreduje in da vli va strah v kosti demokratskim silam.

Titov režim v tem pogledu prav nič ne zaostaja. Tudi on je član tega kluba, te mednarodne "čaršije", ki kriči danes o Siriji, jutri o Jemenu, pa o Indoneziji in Alžiru, Egiptu, Omanu, in Zahodni Novi Gvineji, o katerih se pogosto niti najbolj brihtnim komunistom v Jugoslaviji niti sanja ne, a kaj šele da bi jim in teresi ljudi teh dežel bili dejansko pri srcu. Edino, kar jim je jasno, je to, da roka roko umiva in da morajo enaki potegniti z enakimi, kajti čim bolj noda oni danes kričali o njih, tem bolj bodo oni kričali jutri o Titu, ko hi mu kdo prisolil klofuto.

Na Bližnji Vzhod sem prispel ravno v času, ko je novopečeni prokomunistični režim v Siriji zvonil alarm, da se Turki pripravljajo na vpad v Sirijo, da se Amerikanci pripravljajo na izkrčevanje in da se je cel Atlantski Pakt zarotil proti neodvisnosti štirih milijonov Sircev. Moskva je grozila, Hruščev je postal večji mohamedanec od Mohameda samega, in vse arabske dežele so zakopale bojno sekuro, ki so jo dotlej zmagoslavno vihtele druga proti drugi, in se zaobljubljale, da bodo prišle Siriji na pomoč. Egiptovski Naser je bil med najglasnejšimi in Titovski listi in radio so mu sekundirali. Toda, tresla se je gora - rodila se je miš. Ceo nekemu beograjskemu komentatorju se je zareklo in je v smehu izjavil, da je sirijski režim sam napravil večji ropot kot pa ga je stvar dejansko zaslužila. Toda, uspeh je bil dosežen: prokomunistični režim v Siriji se je utrdil in "dokazal" svojo visoko patriotsko zavest, da brani narodne interese sirijskega ljudstva.

• Ves ta teater je povzročil, da se je na Zahodu malodane porodila misel, da je srednji Vzhod izgubljen, a nekateri so se morda celo že začeli tresti za svoj lastni obstoj na angleških otokih ali nekje v Washingtonu. Komunizem se bliža našim vratom... Milijoni Arabcev so na strani Moskve... K temu potem dodaj še milijone Kitajcev, pa nekaj Korejcev, Vietnamcev in Indonežancev, pa so kapitalisti na tleh...

• Tako sliko kažejo doma Titovci in ostali člani mednarodne "čaršije". Dejstva so malo drugačna. Kar se tiče Arabcev, smo še daleč od pobožnih želja Moskve. A še dlje, ako se vzame v poštev muslimanski svet kot tak. Pogled na zemljevid nam pokaže, da ima Sovjetska Zveza ob svojem južnem boku 165 milijonov muslimanov, od katerih jih je samo nekaj milijonov Sirijcev, a 22 milijonov Egipčanov. Okrog 125 milijonov jih živi v deželah, ki so povezane med seboj v Bagdadskem Paktu. Kar se tiče Egipčanov, je treba poudariti, da Naser marljivo trpa komuniste v ječe in da ni prav nič gotovo, kako bo stanje v sirijsko-egipčanski federaciji. Naserju je več do tega, da postane vodja Arabcev kot pa vahal Moskve, čeprav je tudi to v sedanjih prilikah samo velika pobožna želja. Njegove agente so izgnali iz skoro vseh drugih arabskih dežel na srednjem Vzhodu. Enako ni pretirano reči, da bodo Arabci raje prodajali svoj petrolej Zahodu (in pri tem imajo svoje prste vmes tudi Italijani, Nemci in Japonci) kot pa da bi si ga Rusi sami jemali zastonj, ako bi se jim posrečilo spraviti arabske dežele pod svojo peto.

To seveda ne pomeni, da se sedaj vsak navaden Arabec ali musliman zaveda nevarnosti, ki preti iz Kremlja. Ne. To so dežele, ki imajo pretežno zaostalo gospodarstvo in veliko domačih problemov, katere komunistična propaganda na veliko izkorišča. Tudi je res, da je nasprotstvo napram kolonializmu postalo tako

fanatično, da imajo bivše kolonialne sile na srednjem Vzhodu velike težave s svojo protikomunistično politiko. Toda enako je res, da gredo arabski politiki sedaj skozi visoko šolo politične zrelosti, ki jim šele odpira oči, da razlikujejo med belim in črnim, med lastnimi interesi in interesi drugih držav, zlasti velikih sil, med enim državnim sistemom in drugim, med eno ideologijo in drugo. V vsem tem obstoja velika nejasnost, kar je razumljivo z ozirom na desetletja in stoletja tuje nadoblasti in nizke izobrazbe. Zahod pri tem nikakor ne počiva in skuša prilagoditi svoje odnose s temi deželami. Ako izključimo možnost vojne, ki se v sedanjih svetovnih razmerah zdi tako malo verjetna, potem bi lahko rekli, da čas ni na strani Moskve, čeprav bo potrebno še dolga leta predno bo Srednji Vzhod postal enako nedostopen Moskvi kot je Zahodna Evropa. Zato so tudi komunistična propaganda, Titova vključno, prizadeva predvsem, da prepreči tako konsolidacijo in da neti živčno vojno.

To se je zlasti pokazalo na nedavni afro-azijski konferenci solidarnosti v Kairu, kjer so Sovjeti nudili svojo pomoč brezplačno na desno in levo, samo da niso mogli doseči konkretnih uspehov, ker predstavniki na tej konferenci niso bili zastopniki svojih vlad. Pa še to je veliko vprašanje, ker imajo gotovi azijski narodi že precejšnje izkušnje s sovjetsko pomočjo. Najbolj znana je ona, ki jo je dobila Burma. Od vseh obljubljenih predmetov so Sovjeti poslali še največ cementa, ki se je pod težkimi dežnimi nalivi izpremenil v kamen, ki ga Burmanci niso mogli uporabiti, a Sovjeti so kljub temu jedli burmanski riž. Vplivni indijski časopisi so opisali kairsko konferenco kot cirkus, a sam Naser je ukazal omejeno poročevanje o konferenci v domačem tisku, ko je videl, kam stvar vodi. Celo predstavniki jugoslovanske "Socialistične zveze", ki so prisostvovali konferenci kot opazovalci, so imeli svoje dvome in kot je kasneje zapisal KOMUNIST "vsako prikazovanje te konference kot izraz blokovske politike ni bilo v interesu afro-azijskih dežel samih in kratkovidno početje onih, ki ne razumejo, kaj se tu dogaja". Ta ugotovitev seveda se lahko nanaša tako na zahodne kolonialne sile kot na Moskvo.

Val negotovosti je zatem zajel Indonezijo, ki ima enako prokomunistično vladno, in teater se je ponovil. Titovski časopisi in radio so se složno pridružili koncertu "čaršije" in obtoževali zahodne sile, kako skušajo Indonezijo razbiti na njene sestavne dele. Borneo, Sumatra in Celebes imajo močne separatistične pokrete. Indonežanski predsednik Sukarno je moral na "zdravstveno potovanje", ki ga je prineslo čisto naravno tudi k Titu, kjer ni iskal samo zdravja ampak tudi orožja, da bi ukoril domače upornike. Koliko se je o tem pisalo v jugoslovanskih časopisih in slavilo "prijatelja" Sukarna, je samo smeha vredno. Toda za nepoznavalce dejstev je tudi ta obisk izpadel v Jugoslaviji kot največji mednarodni dogodek. Dva velika moža - Tito in Sukarno - sta se sestala in proučila mednarodno situacijo. Kot da bi se ves svet vrtel okrog teh dveh! Kot da bi svetovni mir zavisel od njiju! A morda največji smeh si je človek lahko privoščil, ko sta se v enakih okoliščinah sestala Tito in jemenski prestolonaslednik, ki je po številu funkcij doma posekal celo tovariša Tita: podpredsednik vlade, zunanji minister, obrambni minister in prestolonaslednik v pet milijonski deželi, ki je poznana predvsem po tem, da ji gre britansko oporišče v Adenu na živce. Toda to je dovolj, da Tito pomaga kronani glavi "v borbi za osvobodjenje". Dejansko je ta princ hodil od ene države do druge, da bi dobil gospodarsko pomoč, ki bi mu najbrže ne bila potrebna, ako bi manj denarja trošil na svoj dvor in bratrance ter njihove hareme. Toda kdo to v Jugoslaviji ve? Za režim je važno, da prihajajo k Titu tudi kronane glave! To povzroča, da vsakemu jugoslovanskemu komunistu srce še močnejše zabije v borbi za izgradnjo socializma.

A da bi se morala enako dvignila v Jakarti, je Sukarno izrazil upanje, da bo imel čast pozdraviti Tita in Jovanko kot svoja gosta še tekom letošnjega leta. Ker dvomim, da bi "Galeb" jadral od Splita do Jakarte brez zastoja, sem prepričan, da se sedaj vrši burno diplomatsko skakanje za kulisami, da bi ob tej priliki še kdo drugi povabil Tita v goste vzdolž te poti. Morda Naser - ki je tudi član "čaršije" - kot prva postaja na severnem in jemenski prestolonaslednik kot druga postaja na južnem koncu Rdečega morja. Nehru je tudi možen kandidat, saj si s Titom stalno dopisujeta, čeprav je Nehru postal malo bolj previden pri javnem ocenjevanju dogodkov v vzhodni Evropi, odkar ga je Tito dobil na limanice ob priliki madžarske revolucije. I.S.

SOCIALNI SKLAD

V februarju je bila pomoči deležna gospa A.R. na Dunaju: £ 5.0.0
Če bi bil kdo pripravljen odstropiti zimski plašč Slovincu invalidu v Nemčiji, naj, prosim, piše na Sklad.
Upravnik

PREJELI SMO

France Papež: Osnovno govorjenje. Izdala Slovenska kulturna akcija v Argentini, 1957.

NAŠ NASLOV: BM - TRIGLAV
LONDON - WC.1.

PREPIR OKOLI ŠKOFA

Lanskega julija sem na tem mestu poročal o nekem govoru prevzvišenega g. škofa dr. Gregorija Rožmana v Parizu. Navedel sem tudi naslednje škofove besede, kot jih je tedaj poročal pariški RADIKAL: "Sam Bog je pripeljal naše narode v skupno državo Jugoslavijo in naša dolžnost je, da zdaj živimo med seboj kot bratje... Čim bolj se moramo spoznati med sabo, zblížati se in spoštovati in da - ker je taka božja volja - živimo zedinjeni."

Nisem si mislil, da se bo kdo od Samoslovencev spodtaknil ob te poročane besede. Kljub temu si je začetkom oktobra Prevzvišenega precej neokusno privoščil v SLOVENSKI DRŽAVI njen nekdanji urednik g. Mirko Geratič, ki mu je hotel dajati teološko lekcijo: "Ali je res božja volja, da 'živimo zedinjeni'? Zdi se mi, da ima ta izjava tega sicer odličnega Slovenca popolnoma politični prizvok v duhu takozvanega Slovenskega Narodnega Odbora odnosno članov JRZ, ki si po krivici nadevujejo ime SLS... slovenski narod je spoznal, da ni dobro biti s takozvanimi 'brati' v eni skupni hiši. Spoznal je, da je stokrat bolje, bolj naravno in pametno, da živi pod svojo lastno, četudi skromno streho. Da je narod prišel do tega spoznanja, ki ga je še bolj utrdila doba okupacije je gotovo tudi božja volja. Tudi to spoznanje je Bog dopustil... Ne vlačimo vedno 'božje volje' v dnevno politiko in je ne mešajmo z voljo določenega političnega kroga, ki je daleč proč od resnične volje naroda."

Ta škofu pripisovana izjava vsekakor ni šla v račun izdajateljem SLOVENSKE DRŽAVE. Ti so 1. decembra objavili naslednje pojasnilo škofa g. dr. Rožmana: "Jaz sem govoril na tisti recepciji o cerkvenem zblížanju in zedinjenju med katoličani in pravoslavni; političnega ali nacionalnega zedinjenja se niti z besedo niti z mislijo nisem dotaknil. ... Ako je RADIKAL poročal tako pomankljivo, da so mogli čitatelji sklepati na političen smisel moje izjave, je to krivda dotičnega poročevalca, resnici pa ne odgovarja".

12. decembra lani je potem argentinsko glasilo SLS SVOBODNA SLOVENIJA zavrnila SLOVENSKO DRŽAVO, češ da dela Prevzvišenemu krivico. Glasilo Slovenske krščanske demokracije SLOVENIJA pa je 30. decembra vzela škofa v obrambo, misleč in navajajoč pri tem izjavo, kot jo je poročal RADIKAL in posnel KLIC TRIGLAVA. Kot kaže tekom enega meseca v Clevelandu še niso zvedeli za škofov demanti v Torontu. Uredništvo SLOVENIJE je g. Geratiča ostro zavrnilo in med drugim zapisalo: "Škof dr. Gregor Rožman je tako velik in vzvišen med vsemi slovenskimi kristjani, da se /Geratičevi/ očitki 'pozabljivosti', 'kratke pameti', 'namerne zvodljivosti' studijo. Še bolj se morajo studiti očitki 'gole strankarske koristi, morda celo osebne koristi', kadar jih kdorkoli spravlja v zvezo z njim. Škof je tekom desetletij svoje crkvene učiteljske službe med Slovenci zrastel v simbol duhovnega voditelja, da mora le zmešana pamet ali slab namen najti v njegovi izjavi kaj drugega kot to, kar on stalno pridiga in ponavlja: Spoštujte in ljubite se. Ne sovražite. Bodite kot dobri bratje med seboj... Mi smo prepričani, da bodo Slovenci pritrdili, da je škof rekel le to, kar je bilo treba, da je rekel kot slovenski cerkveni knez."

Seveda sem se po vsem tem obrnil na Pariz in tam vprašal, kako so mogli tako razumeti škofov nagovor. Toda odgovorili so mi, da so poročali "sto odstotno točno". Je morda potem Prevzvišeni mislil na cerkveno zedinjenje, pa se je nerodno izrazil? Ali ga pa navzoči Srbi in Slovenci niso dobro razumeli? Te dve misli sta se mi takoj porodili v glavi. Toda ugotoviti, kako je moglo priti do te zmede, bo sila težko, kajti v Parizu niso škofovega govora niti stenografirali niti ga posneli na trak, Prevzvišeni pa tudi ni SLOVENSKI DRŽAVI predložil koncepta svojega govora, kot trdi, da ga je govoril. Skliceval se je v podkroptev svoje navedbe le na svoj članek v brošuri "Cirilmetodijska ideja", ki pa seveda nima nobene neposredne zveze s Parizom, čeprav lepo odkriva škofove misli o tej stvari: "V naši domovini zija še globok prepad verskega razkola... Čez ta prepad moramo zgraditi most. Božja Prevodnost je prav nam naložila to prevažno nalogo. Kako, s čim bomo premostili stoletja obstoječi prepad? Prepada, ki ga še danes skušajo poglobiti in raz-

širiti? Edino ljubezen ga bo premostila, ljubezen, ki izhaja iz ognjišča prosv. Evharistije... Katoličani Jugoslavije, kakšna naloga nam je nalozena od božje Previdnosti! Razumevajmo jo, vršimo jo v ljubezni Kristusovi, 'ki vse upa, vse prenaša in nikoli ne mine'."

Ob vsem tem se mi zdi, da som še najbolj zadel kot som tisti pariški govor komentiral: "Medtem ko msgr. Rožman odklanja poseganje v dnevno politiko, kot naš duhovni oče ni mogel molčati, ne da bi s prstom pokazal na božjo zapoved: 'Ne ubijaj!', lojalno pri tem priznavajoč politično stvarnost - Jugoslavijo."

To ni vlačenje škofa v politiko niti ne povezovanje z enim ali drugim političnim konceptom slovenske emigracije. Za nas vse in za škofa samega je važno, da to priznamo.

D.P.

RAZGLEDI

ARGENTINSKA SLOVENSKA POT, četrtno letno glasilo slovenskih separatistov, prinaša v št.4, v rubriki "Glasovi in mnenja", kritiko knjige g.V.Vilderja BIKA ZA ROGOVE, ter kritiko mojega prikaza te knjige, objavljene ga v KLICU TRIGLAVA. Ta kritika nekega g."Brusa" je klasičen primer demagogije in obenem zelo razvitega manjvrednostnega kompleksa. Kar je karakteristično in tudi zanimivo v tem dopisu g."Brusa" ni njegovo presojanje, njegova logika, niti njegovi predsodki, marveč več ali manj ono kar se lahko prečita "med vrsticami". G."Brus" zelo verjetno spada v skupino onih Slovencev, ki so danes veliki separatisti, veliki ljubitelji Hrvatov, a proti Srbom goje mržnjo slično mržnji hrvatskih ustašev. Ti Slovenci so nekdanj, pred vojno, bili navadno veliki ljubitelji Srbov, katerim je zelo ugajalo kadar so poedini intelektualno inferiorni Srbi nazivali Slovence srbske "mlajše brate". Za časa vojne, a posebno po vojni, so "mlajši bratje" doživeli razočaranje nad "starejšimi brati", a nekdanja velika ljubezen se je spremenila v slepo in nerazumno mržnjo proti Srbom. Istočasno so sentimentalne dušice teh Slovencev postale "mlajši bratje" Hrvatov.

Kar je posebno razjezilo g."Brusa" pri knjigi g.Vilderja je dejstvo, da knjiga govori v glavnem o problemu odnosov med Hrvati in Srbi, a o Slovencih govori zelo malo. Ono, kar g."Brus" in ostali slovenski separatisti v resnici žele, je: da se ustvari še nekak srbsko-slovenski problem, da se o Slovencih več sliši, da bodo Slovenci center emigrantskih dogajanj, glavni igralci v jugoslovanski drami. Zato se oni pridružujejo hrvatskim separatistom, a se o njih vseeno ne sliši. V tej otročji želji, da se sliši tudi o njih, da se o njih piše, se opazi pri teh slovenskih separatistih kompleks manjvrednosti.

HRVATI IN HRVATSKA DRŽAVA: Pod tem naslovom, v rubriki "Javna Tribuna", prinaša kanadski HRVATSKI GLAS 16.decembra 1957 dopis ing.Hrvoja Mesića. Ta članek je izrazit primer "računa brez krčmarja". Ing.Mesić začne članek v glavnem razumno. On se boji prenašanja in hitro doseženih odločitev, in smatra, da je treba vsak postopek ne samo dobro premisliti, temveč tudi omogočiti, da stvar s časom dozori. To se pa ne nanaša na vprašanje odcepljenja od Jugoslavije in ustvarjanje hrvatske države, ker on to smatra kot gotovo stvar. Kar pač posebno skrbi ing.Mesića, je stališče gotovih Hrvatov, katere on naziva "federaliste". To so oni Hrvati, ki so za federativno Jugoslavijo ali neko drugo federativno državo, pod pogojem da se sedanja Jugoslavija razbije, da se najprej ustvari hrvatska država, in da ta država potem vstopi v neko federativno državo. Ing.Mesić smatra, da je najprej potrebno da poteče dosti časa, da se Hrvatska država konsolidira politično, ekonomsko itd. in potem šele, ko se to doseže, da začne misliti na federacijo z drugimi državami. Po ing.Mesiću, hrvatski federalisti žele vstopiti v federacijo z drugimi državami prehitro po ustvaritvi Neodvisne Hrvatske. Mislim, da bi bilo dobro, da sedaj začne tretja skupina Hrvatov razmišljati: kako

izstopiti iz tiste federacije, v katero je vstopila Hrvatska država, ustanovljena po izstopu iz Jugoslavije. Četrta skupina pa bi lahko razmišljala, kako bi potem Hrvati vstopili v tretjo federacijo, in tako v neskončnost.

ORGANIZIRANJE SRBOV: Dr. Stevan D. Živadinović je objavil v RADIKALU, številka november-december, članek pod naslovom "Srbska nacionalna organizacija". V začetku članka se predstavi dr. Živadinović čitateljem, kot "nestrankarski javni delavec in pravni strokovnjak". Pisec pozdravlja delo na zbiranju Srbov, ker je to predpogoj za vsako jugoslovansko akcijo: "Kdo more upati na sporazum s Hrvati in Slovenci, če pa sami nismo zedinjeni? Kdo bo vodil razgovore v imenu Srbov, če smo razdeljeni?" se vprašuje pisec. Meni ni jasno, a verjetno tudi ne piscu, kaj on razume pod "sporazumom"? Največji del Srbov pod tem podrazumeva sporazum o najmanjših podrobnosti (kot komu naj pripade neka vas), kot da se v emigraciji nahajajo predstavniki Srbov, Hrvatov in Slovencev, ki imajo pravico da govore v imenu onih ljudi, ki se nahajajo v Titovi Jugoslaviji. Nekoč, ne nedavno tega, so ti emigranti govorili, da bodo oni osvobodili narod. Danes pa hočejo narediti politične sporazume, katere naj uboga raja v Jugoslaviji sprejme brez "mu ali bu".

Pravni strokovnjak, dr. Živadinović, smatra, da je najvažnejša stvar najprej ustvariti "nacionalno zvezo srbskih demokratskih strank". Da bi se ta zveza mogla uspešno ostvariti, smatra pisec, je neobhodno potrebno, da so politične stranke vsaj delno organizirane in je zato treba omogočiti emigrantom, da se vpišejo v eno od teh strank. Torej, potem šele, ko se izvrši organiziranje strank, se naj ustvari zveza, in potem šele naj se v "razgovorih s Hrvati in Slovenci" ustvari nekako jugoslovansko predstavništvo! Komentar na vse to ni potreben.

KONGRESOMANIJA: V srbski emigraciji obstojata dve glavni "ravnogorski" organizaciji: "Ravnogorski narodni pokret izven domovine" in "Združenje borcev K. J. V. 'Draža Mihailović'". Ti dve organizaciji sta nedavno osnovali "Zvezo ravnogorskih organizacij", in zdaj se vrše razgovori, da bi se kmalu vršil "Ravnogorski kongres", na katerem bi prišlo do zedinjenja omenjenih organizacij in zbiranja ostalih ravnogorcev v eno močno, ali kakor bi to komunisti rekli: monolitno, organizacijo. (Ravna Gora je planina v Srbiji, na kateri je Draža Mihailović začel organizirati borbo proti okupatorju. "Ravnogorski pokreti" in podobne ravnogorske tvorbe niso obstojale pod okupacijo, temveč so osnovane v glavnem v Eboliju, čeprav danes "ravnogorci" trde, da je "Narodni ravnogorski pokret" obstojal ves čas okupacije. Vodilne osebnosti teh "pokretov" v emigraciji so nadebudni Naserji, Peroni in slični žepni diktatorji).

V bistvu ni nikake razlike med "Narodnim rav. pokretom izven domovine" in "Združenjem borcev". Oba nudita politično najbolj zaostalemu delu srbske emigracije gotovo zadovoljstvo, važnost in vtis, da se nekaj dela. Do nedavno sta bila tekmeča in ena organizacija je drugi oporekala "legitimnost". Edina razlika med obema organizacijama je v geslu, s katerim končujejo službena pisma, govore itd. Podobno kot so imeli nacisti: "Heil Hitler", ali kot ima HSS: "S verom u Boga i seljačka sloga", imata obe "ravnogorski" organizaciji: "Z vero v Boga, za kralja in domovino", Združenje ima še: "Ravna Gora pobediti mora!", a Ravnogorski narodni pokret ima: "Ravna Gora, nova zora!" Ko se bosta obe organizaciji zedinili, bo novo gesto verjetno: "Nova zora, Ravna Gora, pobediti mora!" ali nekaj podobnega. O tem bo odločeno na "kongresu"

B. Simonič

ZMAGOVITI HERETIK

(Der Siegreiche Ketzer. Titova borba proti Stalinu. Napisal Ernst Halperin. Verlag für Politik und Wirtschaft Köln)

Kot narod, ki ni nikdar živel pod diktaturo, poznajo Švicarji komu nizez nepričakovano dobro. Knjiga, ki jo je napisal Halperin, je nov dokaz k temu dejstvu. - Kot bivši dopisnik za NEUE ZÜRCHER ZEITUNG v Beogradu je bil izgnan iz Jugoslavije. Avtor pozna zelo podrobno Titovo deželo, skoraj tako dobro kot nekdo, ki je živel pod to posebno

vrsto komunizma. Znani so mu tudi značaji njenih voditeljev in njihov skupni naslov - Komunistična partija Jugoslavije, ki je pozneje spremenila svoje ime v Zvezo jugoslovanskih komunistov z namenom, da bi prepričali naiven Zpad, da so spremenili tudi svoja stremjenja. (To je zelo priljubljena komunistična taktika: na primer preimenovanje sovjetskih komisarijatov v ministrstva med vojno.) Halperin nam pove, kako so bili Tito in njegovi najbližji prijatelji že od vsega začetka na skrajni levici v "mednarodnem delavskem gibanju" in kako so bili bolj papeški kot papež, v tem primeru beži stalinisti kot sam Stalin.

To jih je naredilo objestne in prenapete in so tako često grozili, da bodo pokvarili Stalinove najprevidnejše speljane diplomatske zvižake. Po drugi strani pa kaže, da je Stalin postal ljubosumen na Tita, ki je hotel igrati vlogo vsaj drugega preroka. Sovjetski izgon najvnetejšega pripadnika iz komunističnega tabora je privedel obe strani do najbolj tragikomične izmenjave sramotenj, v katerih so drug drugega obtoževali zločinov, ki sta jih obe strani naredili v isti množini. Halperin je zaradi tega najbrže v zmoti, ko pravi, da so bili jugoslovanski voditelji resnično prizadeti, ko so se začeli velikanski procesi proti titu istom v satelitskih deželah na podlagi ponarejenih dokumentov. Oni sami so vendar že dolgo pred tem pripravljali procese na podlagi lažnih pričevanj.

Stalinova osebna hladna vojna in grožnja s pravo vojno sta pripravili Tita, da je prišel iskati pomoči v "imperialističnem taboru" in igrati "demokratizacijo". Lahkoverni Zpad je seveda bil kaj kmalu prevaran in je takoj prenehal smatrati Titov režim kot totalitarno partijsko diktaturo. V resnici je jugoslovanska komunistična demokracija samo prikrivanje, kot jo Halperin imenuje, politična akcija pa je še vedno v rokah nekaj "izbranih". Celo znamenita "ekonomska demokracija" se sestoji v ureditvi, da so posamezne industrije vodene po partijskih celicah in ne po delovnem razredu, kot mislijo površni opazovalci.

Vendar pa je popolen polom Kidričeve "načrtne zmede", organizirane na sovjetski način, prisilil prav tega jugoslovanskega ekonomskega diktatorja, da se je povrnil k nečemu podobnem kot je ekonomija svobodne trgovine. Priznal je, da je ta nad državnim planiranjem. Ta polovična svojitev liberalnega gospodarstva jim je dala prav dokončno premoč nad polnokrvnimi komunisti in tako vzbudila upanja sopotnikov po vsem svetu, da se bliža neke nove vrste socializem.

Medtem je umrl Stalin. Nobene potrebe ni več za "titoizmom", kajti ta doktrina je bila iznajdena šele po izvršenem dejstvu, da opraviči prelom z "velikim Stalinom", katerega slike so v Jugoslaviji 1940. še vedno nosili. Kljub temu je nekaj površnih liberalnih dopustitev napravilo Titovo odpadništvo tako prikupno, da je bil celo novi sovjetski gospodar spreobrnjen k njim. Vse je bilo v redu in kazalo je, da bosta Tito in Hruščev za vedno živela v sožitju. Toda nenadoma se je prikazal činitelj, na katerega je vsakdo pozabil.

Ta činitelj je bilo preprosto ljudstvo, v tem primeru narod Madžarske. Vse rožnate sanje so se zrušile. Tito je spoznal, da sedi na istem vulkanu kot Rakoši, Gerö ali Kadar in je tako z veseljem sprejel sovjetsko intervencijo kljub vsej opreznosti. On, ki je vodil protistalinistično kampanjo kot prepir med dvema totalitarnima partijama, se je prestrašil protitotalitarne jeze preprostega madžarskega človeka. Edini titoist, ki je res imel v mislih demokracijo, je končal v zaporu, in celo temu Djilasu je nek preprost Jugoslovan izjavil: "Rabil je neizmerno mnogo časa, da je odkril, kar smo mi vedeli že pred desetimi leti."

Kaj je naredil Zpad? "Politiki na zapadu so se tolažili z iluzijo da pomagata imeti v Jugoslaviji diktaturo, ki ni ista kot v Sovjetski zvezi in satelitih. Tako, namesto da bi se opredelili za borbo med svobodo in diktaturo, so se opredelili za borbo med eno in drugo diktaturo".

Halperin podrobno opisuje, kako hvaležen je bil Zpad Titu, da je sprejel pomoč brez vsakih obvez in kako jih je oslepil. Te strani bi morali brati zapadni politiki! Neki znani liberalni voditelj, ki se je bal, da bi Tito pobegnil na vzhod, če bi ostreje z njim postopali, bi spoznal, da bi Tito gotovo prebežal, če bi mu Hruščev dal priliko. In če bi jih brali gotovi zapadni časnikarji, ne bi več hodili po informacije na jugoslovansko ambasado in v Titovih govorih ne bi razlagali stavke, kako bo Tito razbil komunizem...

P I S M A U R E D N I K U

"OB PRAVEM ČASU": G.urednik! Čeprav se je g.Lovrenc izrazil o moji knjigi "Bika za rogove" pohvalno, ker da sem tako "lepo opisal" jugoslovansko ideologijo, vidim zdaj, da te knjige dejansko niti prebral ni. Kako bi sicer mogel v odgovoru na moj članček mene učiti, kaj je nacionalizem? Revija "Svobodna Jugoslavija" ugotavlja, da je v moji knjigi nahaja cela mala enciklopedija nacionalizma. Več kritikov se strinja s tem, da knjiga v glavnem predstavlja potreben priročnik našemu problemu (kot je to tudi KT omenil); nekateri kot n.pr. avstralska "Sloga" jo je nevezala kateki zem za vsakega Srba in Hrvata. Urednik "Jugoslovena" na Švedskem piše: "...potem ko sem jo v m i r u in pazljivo prebral - to je res mojstrsko delo, polno novih in za mnoge nepoznatih činiteljev..." Itd. Torej oni, ki so knjigo "realno" prebrali, je ne sodijo kot neko naročeno "Antologijo jugoslovanske misli", kot jo presoja g.Lovrenc in njemu podobni, da jo potem tem laže odbije kot "nerealno"... - Vsem tem mladeničem sv. tujem: ko že ne morete (na svojo srečo) doseči mojega političnega izkustva petdesetih let, ki sem preživel vse vaše sedanje "argumente" in jih najrealnejše tudi na sebi izkusil, ko ne morete na podlagi tega nekaj podobnega napisati, potem vsaj ne sodite takšna dela starejših, ki so tako redka, po svoji pameti, ampak jih vsaj pazljivo preberite in proučite. Šele potem udarite ali sprejmite. - Če bi v knjigi prebrali vsaj vse nani zane citate tujih piscev, se ne bi pečali z osnutki bodočih ustav in ne bi modro teoretizirali o "državah na odpoved" vsakih 20 let. Evo, kaj je zapisal Jakob Burckhardt (umrl 1897): "Medtem ko nekateri narodi mirujejo stoletja, imamo druge narode in posameznike, ki od časa do časa trošijo svoje sile, še več, vse svoje sile v naglem gibanju. To znači, da se staro ruši, da naredi pot novemu; toda ti narodi niso - z izjemo kratke dobe zmagoslavnega proslavljanja in to zgolj kratkotrajnega - ustvarjeni, da uživajo svojo stalno srečo. Njihova obnovljena moč navreč sloni na stalnem nezadovoljstvu, ki se na vsaki postaji, do katere pridejo, dolgočasno in spet išče neko novo obliko". Večeslav Vilder

"KNJIGA O DRAŽI": G.urednik! V recenziji te knjige (KT 222) je bilo zapisano: "Vsebinsko pa je jasno, da je namenjena izključno za srbsko rabo". Morda. Toda, če to drži, potem to v tujini predstavlja še en neuspeh več, še eno izmaličenje veličanstvenega lika in duševne moči našega "Čiče". Moj osebni vtis je, da vseh 900 strani ne poda čistega ampak zamegljen profil narodnega velikana, katerega ime knjiga nosi. Zakaj? Zato, ker bralec, ki ni sam v okupirani toda nepredani Srbiji spremljal dogodkov in razvoja ravnohorske misli, res privede do zaključka: "Odporniško gibanje med Srbi (v glavnem v sami Srbiji) je prikazano v najlepših barvah". Medtem ko "najlepša barva" ali srce vsega odpora, vir ideološke borbe, temeljni kamen jugoslovanske ideje, v stvari: Centralni nacionalni komite, na žalost sploh ni v knjigi omenjen. - Prikriti čitatelju to "barvo", po meni isto kot dati mu možnost in razlog za dvom v a) demokratičnost samega pokreta, in b) v jugoslovanstvo, ker bi se iz gradiva o CNK jasno videlo, da je bil ta ustanovljen že leta 1941., torej pred tem, ko je London priznal polkovnika Mihailovića in prej, preden ga je brez njegovega predhodnega pristanka imenoval za generala in postavil (spet brez predhodnega pristanka) za ministra, - da je ta CNK tudi pred baškim kongresom imel v svojem sestavu tako Srbe kot Hrvate in Slovence ter nacionalno usmerjene muslimane; c) v dvom se tudi postavlja pojem obstoja ideološko-političnega vodstva gibanja ter na ta način gibanje predstavlja ne kot samostojno silo pač pa kot orodje onih vlad, katere so menjavali po svoji volji tujci, in to prav oni, ki se jim je general Mihailović zameril, ker je ne meneč se za svoje življenje, predvsem branil jugoslovanske interese - Presodite sedaj sami, če je to "prikazano v najlepših barvah". - V gradivu, ki obsega okoli 900 strani, bo čitatelj našel le enega edinega pisca, ki je zavzel pomembnejše komandantsko mesto in ki je rojen v Srbiji, pa tudi njegov spis ima kaj malo zveze z dogodki v ožji Srbiji, ampak v glavnem opisuje bosansko Golgoto.

Po vsem tem je vsakomur na prosto dano, da si ustvari sodbo, če je ta knjiga namenjena "izključno za srbsko rabo". • Miloš Aćin - Kost

Na naslednjih dveh listih priobčujemo 2.nadaljevanje razprave g.Frana Erjavca: "Iz bojov za slovensko avtonomijo"

Skrbeti moramo, da ohranimo te pridobitve, a vedeti moramo tudi to, da jih moramo varovati pred onimi, ki niso zadovoljni s tem novo nastalim stanjem in ki že začenjajo, čeprav se takorekoč niso še niti zbrali, groziti temu novemu stanju in iščejo zaveznike, iščejo pota in načinov, kako bi to novo nastalo stanje spremenili. Z ozirom na to se mora, gospodje, naša ustava tako izdelati, da bo nudila naši državi vsa jamstva in da se bo ta mogle braniti, če bi naši stari sovražniki znova pričeli kvairiti novo nastalo stanje... Kot sem že v začetku rekel, gospodje, smatram, da to ni idealna ustava kajti če bi bile idealne ustave, potem bi jih nasledovali in bi večno trajale... Če je v tej ustavi kaj takega, kar bi oviralo narodni napredek in razvoj ali celo obrambo naše države, smo tu, gospodje, da popravimo".

Te Pašičeve besede niso bile prazne in zgodovinsko dejstvo je, da so ravno od svobodoljubnih Srbijancev prišle vse konkretne in realne pobude za spremembo ustave. Prvi je začel megleno uvidevati navzdržnost ustvarjenega položaja Ljuba Davidović in iskati (1.1922) zvez z avtonomisti, toda temu so se ravno prečanski slovensko-hrvatsko-srbski centralisti uprli tako vehementno, da so rajši razbili (1.1924.) svojo demokratsko stranko kot pa odnehali od centralizma. Še mnogo konkretnije poskuse sporazuma z avtonomistično hrvatsko-slovensko opozicijo so izvršili spomladi 1.1923. radikali, ki so podpisali z Radićem tako zvan "Markov protokol". Toda vse lepe nade je že nekaj dni zatem uničil neuravnovešeni Radić sam s svojim demagoškim govorom na borongajskem zborovanju. Ta govor, ki ga sam hrvatski politični zgodovinar Horvat nazivlje "neoportun, nepolitičan i u tonu i u pogledu taktike", je Pašića prisilil, da je prekinil nadaljnja pogajanja z Radićem. Sledili sta dve leti malo slavnega režima, Radić se je pa napotil na pustolovsko romanje po Evropi, ki ga je završil z vstopom (24.6.1924.) v komunistično agrarno internacionalo v Moskvi in z udeležbo na sejah sovjetske komunistične stranke. Bil je prepričan, da bo dobil podporo vse za padne Evrope za svojo konfuzno "mirotvorno i čovečansko seljačko republiko", a doživel je popolen fiasko.

5. PEVI SPORAZUM

V tem je bil izvršen poleti 1.1924. v Beogradu poskus Davidovićeve "vlade sporazuma". V inozemstvu dezavuirani Radić je prihitel domov, a zopet je bil ravno on tisti, ki je s svojo neprištevitost demagogijo na velikem zborovanju v Vrhpolju dne 13.10.1924. zrušil poskus avtonomistične vlade in brezvestno provociral obnovo najbolj krutega centralizma. Sledila je aretacija vsega vodstva njegove HRSS in dokumentirana obtožba zaradi veleizdaje ter številnih drugih težkih protizakonitosti. Toda zopet je bil ravno Pašić tisti, ki nikakor ni hotel iti do skrajnosti zakonitih konsekvenc napram Radiću in njegovi stranki in h katerim so ga terali prečanski centralisti. A tudi Radić se je v zaporu očitno nekoliko streznil. Tako je prišlo dne 27.marca 1925. do zgodovinskega govora Pavla Radića v narodni skupščini, ki ga je govoril po naročilu svojega strica in v katerem je dejal:

"Jugoslovan sem in to sem bil tedaj, ko je to bilo nevarno... Že v začetku leta 1904. smo pričeli poudarjati, da hočemo in moramo živeti v sporazumu z našimi brati Srbi... Pašić pravi, da noče iti v meglo. Moje prizadevanje je v tem, da gremo iz megle v stvarnost... Kar zadeva republikanstvo, nam ni do oblike ampak do vsebine, ker s tem ne želimo žaliti občutja srbskega naroda, ki je naš brat... s tem se bomo lahko sprijaznili... V politiki stojimo na načelu narodnega sporazuma, da se kot trije bratje moramo sporazumeti... in borili se bomo z vsemi zakonitimi sredstvi, da bo prišlo do ostvaritve politike narodnega sporazuma... Tu izjavljam kot predsednik Hrvatskega seljaškega kluba, kot namestnik predsednika Radića, v svojem imenu ter v imenu celokupnega vodstva in v imenu same

ga predsednika Radića, ker sem za to pooblaščen: priznavamo celo = kupno politično stanje, kakšno je danes po vidovdanski ustavi, z di nastijo Karadjordjevićev na čelu... Ne le z ozirom na današnje po = politično življenje ampak tudi z ozirom na naše programsko pojmová = nje smatramo narodno edinstvo države izven vsakega dvoma... Ne mo = remo biti brez ustave, četudi je ta slaba... Sicer pa tako želimo, četudi bo videti, kot da smo popustili svojemu bratu, kajti popu = stili smo bratu srbskemu narodu in naši skupni bodočnosti."

Ta izjava z najkompetentnejše hrvatske strani je vzbudila se = veda senzacionalno pozornost v vsej državi in napovedala pravi pre obrat v vsej dotedanji notranji politiki. Pašić, ki je že štiri le ta poprej stal na stališču, da "ne moremo biti brez ustave, pa če = prav je ta slaba" in je zato že tedaj predvideval njeno revizijo, a ob priliki sklepanja "Markovega protokola" ni hotel "da ide u ma = glu", je začel sedaj nemudoma razgovore z radičevci, o katerih je izjavil dne 7.7.1925. Pavle Radić, da "ni nihče od radikalov niti pomislil, da bi od nas Hrvatov zahteval celo kaj takega, kar bi se najmanj protivilo naši vesti in dolžnosti kot narodnih zastopnikov in kot hrvatskih predstavnikov". Pavle Radić je teden dni zatem pi smeno obvestil Davidovića, da prekinja vse svoje dosedanje parla = mentarne zveze z ostalimi strankami (avtonomistična) opozicije", s katerimi je bila HSS dotlej povezana, Pašić je odslovil iz vlade prečanske centraliste in dne 18.julija 1925. je bila sestavljena nova radikalno-radičevska vlada pod Pašićevim predsedstvom, a za nameček je Radić že naslednjega dne opsoval svoje dotedanje zavez = nike Davidovića, Korošca in Spaha in trdil, da "bomo mi središče Male antante in nove politike v Evropi in morda celo v svetu", nekaj dni zatem je pa še dodal, da bo nova vlada "takšno čudo, da bo pri = šel ves svet in nas gledal kot čudež".

Tako je prišlo po sedmih letih ljute borbe končno do sporazu = ma med zakonitima predstavništvima obeh narodov. Stari, osemdeset = letni Pašić je po tolikih perturbacijah odšel na odmor in na zdrav = ljenje v inozemstvo, neukrotljivi Radić je pa doma bruhal resne in nerresne izjave na levo in na desno, ki so spravljale pogosto v naj večjo zadrego vse, dokler ni končno ta fatalni človek s svojimi ne premišljenimi brbljanji zopet sam uničil vse napore za konsolidaci jo mlade države.

Nobena tajnost ni, da je kralj Aleksander v svojih avtokrat = skih ambicijah vprav mrzil največjega državnika, kar so jih rodili doslej Jugoslovani, ker je tvoril Pašić pravo personifikacijo ne = zlomljive borbe srbskega naroda za demokratične svoboščine. Označe ni radikalno-radičevski sporazum je ustvarjal vse predpogoje, da se začne po tolikih letih strastnih mrženj in divjih bojov končno vendarle z resnično konsolidacijo države v smislu demokratične par lamentarne monarhije. Vse je kazalo, da so Pašić in radikali na vr huncu svojih notranjepolitičnih uspehov, toda medtem, ko se je Pa = šić mudil v inozemstvu, sta začela avtokratski dvor in njegova ko = ruptna vojaška in civilna kamarila že smotren boj, da zrušita veli kega državnika, razbijeta njegovo stranko, preprečita uveljavljenje resnične demokracije ter s tem omogočita uveljavljenje čisto oseb = nega kraljevega režima. Pašić se je predobro zavedal, da je stor = jen s sporazumom s Hravti šele prvi korak in da se je šele sedaj približal primerni trenutek, da se reši naš celotni notranjepolitič ni problem v smislu sporazuma in resnične demokracije. Povabil je zato Radića, da formulirata osnovne točke take preuredbe države. "A kaj bo rekel na to kralj?", ga je vprašal Radić. "Če se midva sporazumeva, bo kralj moral poslušati", mu je odgovoril Pašić.

Tedaj je začel razvijati dvor že vsa svoja jaka sredstva, da zruši Pašića in dokončno razbije radikale. Radić je ta proces opa = zil, ali ravno ti meseci so nazorno pokazali vso njegovo kratkovid no politično nesposobnost in megalomansko zaslepljenost. Tudi Radić je bil tedaj na višku svoje moči na svojem lastnem hrvatskem tere =

nu, a ta mu ni več zadostoval, temveč je v svoji naivni samozaljubljenosti upal po Pašićevi likvidaciji postati njegov naslednik še v - Srbiji. Ni se namreč zavedal tega, da gredo vsa prizadevanja dvora za tem, da ne zruši le Pašića, temveč avtoriteto sploh vseh voditeljev strank v državni politiki in da uvede odkrit kraljev osebni režim. Ko je bilo Radiću na dvoru še namignjeno, da bi mogel upati za Pašićem celo na predsedstvo vlade, je on pozabil na vso svojo nekdanjo demagogijo o "seljački republiki" in postal po besedi samega Horvata "pomočni instrumenat (dvora) za rušenje Pašića". Se pred spomladjo 1.1926. so bile mobilizirane proti Pašiću vse temne zakulisne sile, katerim je pridno pomagal tudi Radić. Tako je morala podati dne 2.aprila vlada demisijo in največjemu državniku moderne Srbije je bilo za vedno iztrgano državno krmilo iz rok. Ni ga nasledil Radić temveč razne podpovprečne dvorske kreature, kajti dvoru je šlo za tem, da dokončno korumpira, kompromitira in razkroji vse vodilne politične stranke. Komaj osem mesecev zatem, dne 10. decembra 1926. je ta zadnji najmočnejši steber naše demokracije umrl v okoliščinah, ki še čakajo na javno objavo, in odprta so bila vrata - osebni diktaturi.

6.V DIKTATURO

Nadaljnji dogodki so precej znani. Sledile so prave karikature vlad; dne 20.junija 1928. je prišlo do zločinskega pokolja v narodni skupščini, katerega ozadje je ostalo še tudi nepojasnjeno do danes, in Radić se je šele na smrtni postelji zavedel, kam je pripeljala vsa njegova dotedanja politika in rušenje Pašića, a bilo je prepozno. Poldrugi mesec (8.avgusta) za atentatom v skupščini je umrl tudi ta fatalni mož, ki je pač znal zediniti ves hrvatski narod, a obenem demagoško razbičati tudi vse destruktivne strasti v njem. Zaključek je potem tvoril dvorski državni udar dne 6.januarja 1929., ki si je postavil za cilj integralno izvedbo še do kosti diskreditiranega "narodnega in državnega edinstva" s pomočjo brezobzirnega zatrtja sleherne demokratične ustanove.

To je kratek pregled prvega razdobja prve Jugoslavije. Z njim sem hotel pokazati dvoje:

1) da je utvara o narodnem edinstvu igrala v boju za naše narodno osvobojenje nedvomno znatno pozitivno vlogo, a da je doživela potem po osvobojenju nujen in popoln fiasko, ker je praktično politiko mogoče graditi le na realnosti ne pa na iluzije. Ta fiasko je bil pri nas še tem bolj katastrofalen, ker se je hotelo izvesti to narodno edinstvo z nasilnim centralizmom, za katerega ni bilo pri nas niti najosnovnejših pogojev, ne glede na to, da je centralizem že sam po sebi nezdružljiv z demokracijo;

2) da so za centralistično ustavo resda iz razloženih razlogov glasovali skoro vsi Srbi, a da zanjo nikakor niso odgovorni Srbi = janci temveč v prvi vrsti prečanski slovensko-hrvatsko-srbski centralisti in radićevska demagoška destruktivnost.

Večina Srbov se je hudo motila v tem, ker je mislila, da bo z "državnim in narodnim edinstvom" hitrejša in sigurnejša utrdila mala do in ogroženo državo. Vsi, ki smo se tedaj borili za avtonomistično idejo, smo veljali za "protidržavne elemente", ne glede na to, da smo slovenski kulturni delavci, ki smo v februarju leta 1921. podpisali znano našo avtonomistično izjavo, v njej izrečno naglašali, da smo za "avtonomijo v takem obsegu, ki bi ne slabil naše države, ampak jo krepil, dajajoč razmah individualnim silam edinice". Že sama beseda "federalizem" je pa tedaj veljala celo uradno za istovetno z veleizdajstvom.

Topla čustva, ki so vezala Srbe na Francijo, so bila vzrok, da so smatrali centralistično Francijo za nekak vzor konsolidirane in močne države, radi česar se je treba zgledovati predvsem po njej, ne da bi bili pomislili, da ima enotna Francija dovolj pogojev za centralizem, dočim pa nismo mi imeli prav nobenih. Mala, predvojna

Srbija je bila unitaristična in je dosegla v eni generaciji vprav neslutene uspehe. Toda unitarizem more biti šele produkt stoletnega organskega razvoja v istih okoliščinah, nemogoče ga je pa dekretirati tako raznolikim pokrajinam, kakršne je predstavljala in še vedno predstavlja Jugoslavija. Vsiljevanje unitarizma in še s pomočjo centralizma mora nujno roditi le zlo, ker prekinja naravni organski razvoj, ki gre v enakih okoliščinah, t.j. v isti državi itak že sam od sebe in brez sile v smeri organskega poenotevanja.

Centralisti gotovo niso forsirali unitarizma zlonamerno ampak zato, ker so pogrešno smatrali unitarizem za nekako garancijo močne države, kar pa seveda ni. Nemške pokrajine so bile pred zedinjenjem l. 1871. gotovo enotnejše nego jugoslovanske, pa jim niti tako tipičen, a daljnoviden Prus, kakor je bil "železni kancler", ni vsilil unitarizma, temveč so živele posamezne dotedanje nemške države še nadalje svoje samostojno življenje celo z lastnimi dinastijami in nekatero celo z lastnimi armadami in poslaništvom pri tujih silah, pa kljub temu ni to prav nič zadrževalo zgolj naravnega procesa stapljanja in se je pokazala Nemčija, formalno še kot sodržavje (konfederacija), že v prvi svetovni vojni za najmočnejšo vojaško silo na svetu. Notranjo in zunanjo moč držav ustvarja zavest zadovoljnih državljanov, ne pa vsiljevanje nenaravne pravne institucije. Danes mora biti menda že vsak razumen in uvideven človek prepričan, da bi bila tudi nam že sama avtonomistično urejena država, kakor so si jo zamišljali n.pr. Stojan Protić ali v "Jugoslovanski demokratski ligi" združeni srbski intelektualci ali dr. Korošček "Jugoslovanski klub" ali hrvatski starčevićanci prinesla čisto drugačen in srečnejši razvoj nego smo ga pa doživeli s centralističnim unitarizmom.

Bodoči politični zgodovinar pa bo moral vsekakor ugotoviti, da so vodilni srbijski politiki že razmeroma jako zgodaj uvideli na pako, ki je bila storjena z uvedbo centralističnega unitarizma ter nevdržnost z vidovdansko ustavo ustvarjenega stanja in so začeli iskati tudi izhoda iz njega. Davidovićevo približevanje prečanskim avtonomistom sem že omenil in enako tudi Pašičev poskus, da pride preko Radića do končnega sporazuma s Hrvati, a žal so vse te poskuse onemogočile na eni strani Radićeva politična nesposobnost, na drugi strani pa neodgovorne zakulisne sile, ki so se začele spričo kratkovidnih strankarskih nasprotij že zgodaj uveljavljati in ki so imele svoje ognjišče na dvoru. Tem so steli na čelu predvsem politikujoči generali in korumpirani desidenti raznih političnih strank, za njimi se je pa gnetla zloglasna "čaršija", izvršni organ te politike je bila seveda birokracija, a geslo tako izoblikovanega režima je bila ohranitev in obramba "narodnega in državnega edinstva".

Iz umljivih razlogov je imel ta režim skoro čisto srbski, ali še točneje srbijski značaj, radi česar so ga potem slovenski in hrvatski demagogi tudi identificirali s srbstvom. To je pa čisto navaden falzifikat dejstev. Predvsem je resnica taka, da ni sodeloval v "šestojanuarskih" diktaturah nikoli niti eden avtentičnih srbskih političnih voditeljev, pač pa oba šefa obeh vodilnih slovenskih strank, najprej dr. Korošček, za njim pa dr. Kramer. Drugo dejstvo je to, da so bili ravno srbski politični voditelji tisti, ki so prvi zahtevali povratek k demokraciji, ki naj bi rešila nevdržni pololaj, a srbski radikali so bili tisti, ki so dali že leta 1933. tudi konkretne pobude za razgovore z dr. Koroščem in Spahom v svrhu skupne akcije za "jedan režim slobode i parlamentarizma".

Zaradi enodušnega odpora vseh treh narodov je po petih letih diktature slednjič tudi kralj sam uvidel svoj popoln neuspeh in začel iskati izhoda. Šef radikalne stranke, stari Aca Stanojević je bil tisti, ki mu je poleti 1934. na Han Pijesku odkrito pokazal nje gove zablode in jasno povedal, da je edini izhod iz položaja povratek k resnični demokraciji, ki naj reši krizo s sporazumom s Hrvati.